

Skeleča bolečina, sprva komajda zaznavna, a počasi in vztrajno naraščajoča, mi je vse pogosteje moteče posegla v zavest. V nekakšnem poslušnem hotenju izpolnjevati navodila, želje, ukaze (kdo ve za pravo ime odnosa med koreografom in mladim plesalcem) sva se premikala, vodena z nevidno energijo, ki je bila tu; v zraku, v ušesih, tu pred nama, okoli naju... Ne, tedaj nisva imela časa ugotavljati oblike te energije.

A ta zoprna, moteča stvar v srednjem bočnem delu telesa je postajala vse vsiljivejša, vse bolj navzoča. Ni mi bila povsem neznana. Srečala sva se že večkrat, posebno poleti, ko se je moje telo z brezskrbno neobremenjenostjo in mladostno energijo igraje premikalo, medtem ko so se stopala komaj zaznavno dotikala toplih tal, ki so me nosila naprej, naprej, naprej.

Toda sedaj, ta hip, ko komajda dohajam (ali res?), ko skušam reševati in koordinirati vse probleme in podatke, ki mi jih vsak trenutek narekuje ta navzoča energija, me začne skeleča bolečina utrujenosti resno načenjati. Samoobrambni mehanizem telesa, skrit nekje v meni, mi govori: „Ustavi se, saj vidiš, da ne moreš naprej!“ Ne obvladujem se več. Bolečina postane očitna.

„Je kaj narobe? Vas kaj boli?“ Dobro znani grleni „r“ in vprašujoče oči obeh, ki sta do tega trenutka v nekakšnem neustavljivem toku vodila vajo, sta me postavila v „ta svet“. V trenutku so mi skozi spomin šinili utrinki situacij, ki so mi v kratkem času, odkar sem končal baletno šolo in pričel z delom (delom?) v gledališču, orisali odnos plesalcev, najinih kolegov do dvojice pred nama. Skriti ogorek v rokavu obleke, steklenica piva za hrbtom; vse skupaj še najbolj podobno vojaku, ki ga starešina zaloti pri stvari... ki preprosto ni v redu.

Prsti roke se mi počasi, obotavljajoče približajo vraničnemu predelu telesa in nedvomno je bil moj izraz dovolj zgovoren.

„Ah, saj to ni nič. To je dobro. Sedaj se tvorijo rdeča krvna telesca. Nič zato če malo boli, ampak to je dobro. No, le dajmo, dajmo!“

Niti moč utrujenosti niti bolečine nista zadržali nasmeha, ki se mi je prikradel na ustnice. Napol v obupu nad neuspehom moje samoobrambne akcije, napol v občudovanju energije, ki me je v samem čistem trenutku odrešila vsake dileme. Ostala je samo ena pot. Naprej...

* * *

Kakšen je bil pravi razlog ali naključje, da sta Mlakarja v naju z Marušo videla možnost oziroma obliko njune okrasitve slovesnosti v počastitev pol stoletja trajajočega dela ljubljanskega baleta in hkrati njuno predstavitev ljubljanskemu občinstvu po večletnem premoru, se sprašujem šele danes. Zadnjič. Za naju, ki sva, dovolj zelena, šele začela spoznavati gledališke zakonitosti, čeprav že popolnoma zasvojena s hitro delujočim strupom z imenom „gledališče“, je bila to naloga, ki je v določenem trenutku stala pred nama, kot že vrsto drugih, in to je bilo vse.

Nekaj predhodnih podatkov o Mlakarjih, zbranih v garderobah in v odmorih med vajami, mi ni pomenilo veliko. S pričetkom dela pa se je predalček s podatki začel polniti s silovito hitrostjo. Ugotovitev, da sva zjutraj v gledališče prihajala prva in zvečer odhajala zadnja, sem si razlagal kot operativno rešitev ob obilici drugega dela. Ugotovitev se je dokončno zamajala, ko sva na dan generalne vaje (in to dopoldanske) celotno „Suito“ ponovila namesto zajtrka, pred samim začetkom vaje. Tudi moja ustaljena predstava o vsakodnevnih vajah je bila deležna novih odkritij.

Pričelo se je vsak dan enako: dve glavi skozi vrata, moška osivela, z izrazom dela, ki nas čaka, in ženska, z nasmehom skrbnika, učitelja, matere; obe pa polni žareče energije in delovnega elana. Tedaj mi je to pomenilo samo eno: tu ni rešitve, od tod naprej je samo delo. Intenzivno, zgoščeno, dolgo trajno, ponavljajoče, brezkončno.

Izpolnjujoč navodila po svojih najboljših močeh, vlagam svoj miselno obstoječi maksimum. Roka, ki večkrat zaide v osivele lase in s prsti na kratko podrgne njih korenje, mi pove, da stvar ni zadovoljiva. Ogledujem se v ogledalu, ogledujem in poslušam demonstracijo. Razlaga. Napravim

vse, kar mi poreko, a obraza pred menoj vztrajno ne izkazujejo zadovoljstva. Pa saj vendar vse napravim... Poslušam razlago, gledam demonstracijo... Spoznanje prihaja s časom. Sprva komaj za-znavne malenkosti postajajo večje, pomembnejše. Skozi delo in čas postajajo še večje, prehajajo v bistvo... Odškrnila so se vrata.

* * *

S hrbtom proti avditoriju, sam sredi odra pričujem vajo za **Suito**. Ne napravim koraka, že sem deležen prve današnje „porcije“.

„Na odru ne moreš stati kar tako. Kljub temu, da ljudem kažeš hrbet, moraš biti dvignjen, pri stvari, stoprocentno prisoten, moraš si verjeti, biti moraš velik... To stanje je del plesa. Če popustiš samo za trenutek, to publika takoj opazi in od tedaj naprej ti ne bodo več verjeli. In kaj pomeni na odru plesalec, ki mu gledalci ne verjamejo?“

Razmišljam o baletni šoli, razmišljam o gledališču. Delam, skušam napraviti, poslušam... opazujem... gledam se v ogledalo. Zastor hipoma pokrije mojo podobo v zrcalu.

„To ni dobro. Ne glejte se v ogledalo. Plesalci se tako radi gledajo v ogledalu. To ni dobro, postanejo samozadovoljni. To ni dobro.“

Delam, skušam napraviti... skušam razumeti... poslušam... opazujem.

Danes imam „srečo“. Iz kota dvorane opazujem Marušo. Kleče na kolenih skuša posnemati „njene“ roke. Sekvenca v plesu, kjer pripovedujejo ženske roke. Pripovedujejo? Ne. Roke, ki jih oba opazujeva, ne pripovedujejo — pojejo. Je mogoče oponašati roke, ki pojejo?

Moje in samo moje premišljevanje zmoti tu navzočo energijo. Zazna mojo pasivnost, moje „privatiziranje“.

„No, ni dobro, da takole stojite. Shladili se boste. Bova midva na tem koncu poizkusila tisto...“

Moje današnje „sreče“ je bilo konec. Vsak na svojem koncu dvorane — dve ženski in dva moška...

Pozno odhajava domov.

Generalna vaja za slovesni koncert.

Nekako domače se počutiva po vaji, ki sva jo opravila navsezgodaj že pred generalno vajo. „In že spet sva tam kot prej.“

Suita iz baleta **Lok** nama je po dvomesečnem delu že kar v krvi. Kri gre po celem telesu. Napor je velik.

Ko končujeva ples... aplavz!? Kaj je to? Saj vendar ni predstava. Radovedni kolegi, ki jim zadnje čase ni ušlo, da sva se skoraj preselila v gledališče, z odobravanjem zro v najina zbegana in utrujena obraza. „Pripravite se za naslednjo točko...!“ Glas iz zvočnika ukazuje — tečem se preobleč.

Po končani vaji smo spet skupaj. Kvartet. „Ta aplavz... pustite to... to ni nič. Ne ozirajta se na to. Jutri je treba napraviti dobro. Vidimo se zvečer — bomo vadili.“

Utrujenost me zmaga. Ni moči za kakršnakoli umovanja. V glavi nosim svetlobni napis: „Jutri je predstava!“ Napis je močan. Zaradi njegove svetlobe je komaj zaznati še kaj drugega.

Tokrat gre zares. Napetost je tolikšna, da danes po petnajstih letih fizično ne vidim Mlakarjev. Čutim jih. Tu sta, okrog mene, nad mano, v meni, nekje v temi zadaj za menoj — pomešana nekje v množici, ki jo ločuje od mene samo zastor, ki se bo vsak hip dvignil. Jaz pa sam sredi odra... in če samo za trenutek popustiš, ti ne bodo več verjeli...

Dvajset minut... ko bi plesala vsaj na glasbo... tako pa samo srce, dihanje, ritem nekje globoko v meni... in če samo za trenutek popustiš...

Plavava skozi svet, ki sta nama ga odkrivala zadnji čas. Ni težnosti. Nekaj se dogaja. Ne obstajava — nasprotno, tu sva, povsod, v vsakem kotu odra in še na sredini in tudi zgoraj... dihanje

se stopnjuje, pljuča gorijo, a vse to opazujem kot v sanjah... in konec.

Zastor se spušča in dviga in spušča in zopet in zopet... Nič več ne razumem. Čutim samo to, da se je NEKAJ zgodilo, da je lepo. In še vedno ta aplavz...

Premlad sem in premalo izkušen, da bi se v tem hipu lahko zbral, in ga znal sprejeti kot nagrado za „nekaj“.

* * *

Avtobus se ustavi. Do Mačkovca je še kar lep kos poti, a ravno prav da razmigava noge in spoznava okolico Novega mesta. Krka je res lepa.

Domačija Mlakarjev.

Z ljubeznijo razkazujeta hišo in okolico. Toplo je in domačno. In vse je obkroženo s prelepo naravo.

Tu vodnjak iz baleta **Vrag na vasi**, tam klop pred hišo s slamnato streho iz baleta **Giselle**, spet drugje prekrasne visoke smreke, ki sta jih posadila s svojimi mladimi rokami, in vrt z najrazličnejšimi vrtninami, sadeži, cvetjem. In na vhodu domačije v tla vklesan napis „pas de deux“ (ples v dvoje). Nenavadno. „Da ne pretiravata v svoji ljubezni do baleta?“

Leta dolgo pot sem moral prehoditi, da sem spoznal in začel razumevati to domačijo, pa čeprav sva z Marušo, tedaj že skoraj mojo sopotnico, na njej preživela tisto leto veliko časa.

* * *

Desetletje in pol kasneje, v zrelih letih plesalca spoznavam in začenjam razumevati, da to ni ljubezen do baleta, temveč da je njuno življenje — balet (oprostita) baletna umetnost. Začenjam razumevati, da tisti vodnjak ni iz baleta **Vrag na vasi**, temveč da je ta vodnjak življenje, da je celotna njuna domačija življenje, da je baletna umetnost njun način življenja. Začenjam razumevati tesno povezanost baleta-plesa in narave, o čemer sta nama tolikokrat govorila. Začenjam razumevati njegov karajoči pogled, ko sem mu povedal, da sem ubil strupenjačo, ki se je zavlekla levit v hišo, medtem ko jo je on nekaj dni prej podil z verande z besedami „No le pojdi, tukaj ni tvoje mesto!“ Začenjam razumevati, da je njuno življenje balet, življenje z grenkimi udarci usode in narave in z neizmernimi bogastvi lepote, umetnosti in ljubezni. Začenjam razumevati njuno kristalno jesen življenja.

Na tej domačiji sta nama odkrivala skrivnosti baletne umetnosti. Skrivnosti o tem, da tehnična izvedba nikoli ni pomenila balet, da je za balet z veliko začetnico to veliko premalo, da je to oblika življenja, ki gledalcem ne dopušča nikakršnega dvoma. Skrivnosti o tem, da je samozadovoljstvo nevaren strup, da kaže hvalo jemati „po kapljicah“, da je vse v gledališču podrejeno predstavi, da perfekcija ne obstaja. Da zadovoljstvo po uspeli premieri ali predstavi traja le „trenutek“, kajti že naslednje jutro te v baletni dvorani čaka vsakdanji in brezkončni boj s samim seboj, s svojo voljo, s svojimi zmogljivostmi — z življenjem.

Učila sta naju krutosti baleta, ki je hkrati krutost življenja, da so prvi in da so drugi in drugi, da je to v baletni umetnosti še bolj zaostreno in da tu kompromis ne obstaja. Da je pošteno delo tista največja garancija zadovoljstva in da vse drugo prihaja za tem.

* * *

Leta teko. Premiere se vrste. Dva para oči z galerije nas ne zapustita.

Včasih sem deležen udarca z dežnikom po hrbtu. Na oko skromno priznanje, da jima ni žal zaupanja, ki sta ga izkazala pred leti.

Vrag na vasi me osem let po **Loku** ponovno pripelje v ustvarjalni svet Mlakarjev. Osem let, tako kratka in tako dolga doba. Toliko se je vmes zgodilo in toliko se je spremenilo. Tudi gledališče. Posebno tisti, živi del gledališča. Izrinili smo pojem avtoritete, se „osvobodili“ in lansirali svoja mišljenja . . . Nekaj se jih kljub vsemu drži starih tradicij in nepisanih gledaliških načel.

Prijetno mi je opazovati to dvojico pri delu. Cvetita na krilih delovnega zanosa. Mesec maj v zreli jeseni.

Neverjetno. Če je popolno zaupanje v naravo tisto, kar ju vodi . . . kar ju uspešno vodi in ohranja . . . Strah se mi prikrade v misli. Strah me je deklariranega napredka današnjega časa . . .

Ju zavestna sila ali instinkt vodi skozi življenje?

Uspehi preteklih let mi dokazujejo, da je njuna pot resnična, da ni le šop principov.

Delo za **Vraga** . . . teče. Vse je podrejeno predstavi . . . tudi tri mesece skoraj vsakodnevnega dodatnega dela za plesni element, ki bo v predstavi trajal le pet, šest sekund . . .

Toda toliko se je spremenilo. Tudi gledališče. Posebno tisti, živi del . . .

Kriza.

Odhajata . . . dokončno!

Sredi dela? Sredi njune ljubezni? Sredi življenja?

Tla se mi zamajejo pod nogami. Čutim, da je nekaj narobe — hudo narobe. Ni očitnega poizkusa rešiti krizo. Dodatno razočaranje. Hkrati novo spoznanje. Nič in nihče ne uide zavojem življenjske poti.

Vsi naši dolgi pogovori, vsa ljubezen, ki sta nama jo naklonila skozi delo . . . vse je podrejeno predstavi . . .

Z Marušo se gledava. Besede niso potrebne. Razumevanje ne prihaja skozi besede.

Doma sta. Sprejmeta naju kot vedno, kot da sva njuna. Zelo hudo mi je, ko opazujem megleno kopreno, ki je zakrila majsko cvetje. Prekleta. So mar še tako jasne in čvrste stvari na tem svetu relativne?

Skoraj hlastno se vržemo v pogovor, prehitavamo drug drugega. Prostor žari, tako kot verjetno moja lica. Besede letijo, čustva se trgajo. Dokazovanja in prečiščevanja. Onadva nama, midva nazaj.

Mnogo kasneje se zavem, da sva branila njune barikade; barikade naše umetnosti, na katere sta naju postavila skoraj desetletje pred tem. Predstavljala sva zgolj refleksijo njunih prepričanj, stališč, njunega življenja, njune ljubezni. To sploh ni bil dialog dveh parov, le njun boj s samim seboj.

Sta imela kakšno upanje na zmago? Sta jo v resnici sploh želela?

Delo za **Vraga** . . . se nadaljuje. Od tedaj naprej nekje v svojem intimnem kotičku imenujem to predstavo „moja predstava“. Ne moti me spoznanje, da je bila vse skupaj le njuna ponovna zmaga.

Je sreča pri delu menjavati sodelavce?

V našem poklicu nedvomno. Vsaka predstava, vsaka premiera, vsak koreograf in vsak pedagog zapuščajo za seboj trajne sledi. Izkušnje se kopičijo. Življenje daje svoj pečat.

Baletno gledališče Igorja Stravinskega. Milko Šparemblek. Nova velika in lepa izkušnja.

Ponovno sta tu. Srečanje dveh velikih svetov. Zrem v veliko različnost njihove enakosti pred oltarjem baletne umetnosti — življenja.

Premiera.

Prejemam priznanje, ki se gâ bojim, ker je največje, ki ga poznam. Solza v očeh starca, ki to ni.

Dovolim si utrinek občutka, da sem majhen sestavni del njenega življenja.

* * *

Mlakarja; postavil sem vaju na galerijo. Bolj pičlo je zasedena, a nudi mi neizčrpen vir energije, za vero v življenje, v ljudi, v baletno umetnost.

Kadar sem na odru, se skušam oddolžiti — saj sta me učila živeti na odru, mar ne?

Grožnjan, 1985

Vojko Vidmar